

Caçador de «males»

Ramon Amigó Anglès

Gramàtica catalana, de Pompeu Fabra i amb prefaci a cura de Joan Coromines. Teide, 1956.

Tal com anunciava al final de la primera part d'aquest article, he anat pensant en irregularitats lingüístiques de les ràdios «nacionals de Catalunya» i de la TV3, unes irregularitats relacionades amb verbs. Falta-va parlar d'un dels tres que vaig dir que no existeix, tal com passa amb *vallar* (amb *v-* inicial, que si fos amb *b-* sí que existeix, i tant!). No existeix perquè la llengua no té el substantiu *valla*, d'on derivaria el verb *vallar*, si *valla* fos un nom incorporat a la nostra lexicografia, que no ho és. El locutor va parlar d'un «recinte *vallat*» i, pel context, es podia entendre que volia dir un «recinte tancat», és a dir, un espai amb el perímetre circumdat amb tanques formant una barrera que impedis l'accés a l'interior. He parlat de tanques, no de *vallas*, perquè un tancat es fa amb tanques, de qualsevol mena

que siguin: de fusta, de metall, de reixa, de bardissa, de paret d'obra, de tires de plàstic...

El verb que existeix i que algunes vegades s'usa malament és *estar*.

És un verb que competeix amb *ésser*. S'ha escrit molt sobre aquests dos verbs i val a dir que no sempre és prou clar quin convé més, en certes oracions. La definició bàsica, que pot servir de punt de partida, és que *estar* expressa una permanència transitòria en un

lloc, com en el cas d'estar uns dies a tal població; o trobar-se en una certa condició, com *estar malalt*; o en una actitud, com *estar dret*, *estar assegut*, i una colla d'altres variants i matisacions. Mentre que *ésser* (*ser*) dóna una idea de permanència: el noi és alt, l'alzina és robusta. Per tant, després d'aquestes consideracions bàsiques, l'expressió —sentida més d'un cop— «el meu marit *està mort*» és absolutament inadequada, perquè tothom qui es mor, és mort, definitivament, inapel·lablement, sense retorn possible, i no pas *està mort*, que indicaria una situació transitòria, com quan diem que s'està trist o que s'està enfadat, unes situacions que poden canviar i que, afortunadament, canvien.

Tornaré a dir que l'ús d'aquests dos verbs és sovint delicat; però no hi ha d'haver vacil·lacions a l'hora de combinar el verb copulatiu *ésser* amb l'adjectiu *mort*: el marit és mort.

A l'expressió «si ara hi *haguessin* eleccions» s'ha fet concordar el plural del diguem-ne complement directe, «eleccions», amb el verb *haver-hi*, impersonal i, doncs, sense subjecte.

Les oracions construïdes amb *haver-hi* són a vegades objecte d'una falta de *gramàtica*: l'ús concordant del verb en plural quan aquella mena de complement és un nom plural. És una solució no recomanable, en efecte, però que tant Antoni M. Badia (*Gramàtica*,

paraules. II.

1994, 301) com Pompeu Fabra (Gramàtica pòstuma, Teide, 1956 [?], 66) pensen que és prudent d'adoptar una actitud d'una certa flexibilitat i de condescendir en aquests casos. La concordança amb el plural, si bé no recomanable, perquè hauria estat millor amb el verb en singular, «si ara hi hagués eleccions», no és per a ser plenament rebutjable.

Aquesta segona part de «Caçador de paraules» inadequades utilitzades per les emissores catalanes de ràdio i televisió, que depenen de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, contindrà altres temes com, per començar, la manera d'anomenar, a la castellana, la consonant fricativa sonora labiodental, la *ve*, que sovint anomenem *ve baixa*, perquè no es confongui amb la bilabial, la *be alta*. Em sembla que és en un anunci d'una empresa d'assegurances que diuen no sé què de «a ena uve». I això una colla de vegades cada dia, i un dia darrere l'altre. Suposo que la redacció de l'anunci és responsabilitat de l'agència de publicitat que el prepara, però no hauria de quedar exclòs que el servei de vigilància lingüística de l'emissora exigís l'esmena o no deixés emetre aquesta incorrecció. O és que cap entès no vigila el llenguatge?

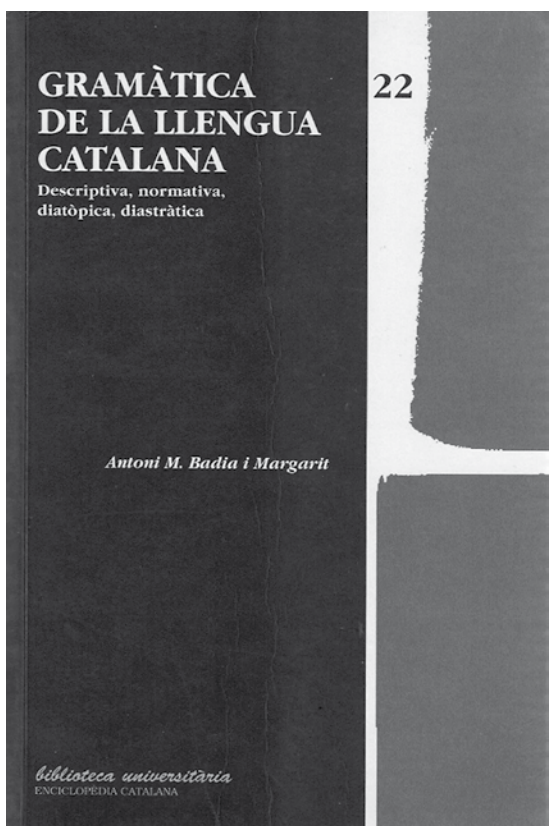
Em va fer obrir l'ull sentir que deien «amb aquest lleig de José Maria Aznar». Per algú pot ser lleig aquell personatge i per algú altre pot ser moltes

més coses, i fins i tot macot. Potser no vaig sentir tota la frase, o tot el període del discurs. Tanmateix, pensant-hi una mica, vaig arribar a la conclusió que el locutor havia fet una traducció inadequada d'una expressió castellana en la qual intervé la paraula «feo», que no és equivalent a 'lleig', ni de bon tros. En aquest cas, «feo» no és ni tan sols adjectiu, sinó que és un nom substantiu.

Quan es diu, en castellà, «Hacer un feo» a algú, «feo» és equivalent a 'desaire groller', 'desatenció', 'falta de delicadesa'. El que hauria hagut de dir el locutor hauria estat, més o menys, que amb la desatenció que s'havia tingut per J.M.A., o amb el desaire gens delicat amb el qual se l'havia tractat, etc. Sobta que al locutor no se li hagués entravesat el «lleig» a l'hora de llegir aquell text perquè cal creure, o caldria creure, que tothom que està familiaritzat amb una llengua, tothom que té interioritzada l'ànima d'una llengua a partir d'un ús persistent i d'un coneixement teòric –encara que no sigui un coneixement excel·lent– reacciona d'alguna manera davant la ingerència d'elements estranys com ho és aquest lleig, substantiu, aviat així, sense to ni so.

És un tema prou conegut de sintaxi que la preposició *a* s'usa quan el complement que introdueix, d'un verb anterior, és un infinitiu, en substitució de la preposició *en* que s'usaria si el

“l’expressió «el meu marit està mort» és absolutament inadequada, perquè tothom qui es mor, és mort, definitivament, inapel·lablement, sense retorn possible”

Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica, d'Antoni M. Badia i Margarit. Biblioteca universitària de l'Enciclopèdia Catalana, 1994.

complement fos un nom. El locutor va dir «especialitzada *en* tractar», i com que *en*, en combinació amb un infinitiu (que és el cas de l'oració del locutor) constitueix una expressió de temps, com si diguéssim «a l'hora de tractar», l'expressió del locutor va quedar sense sentit. La frase del locutor hauria estat bona si el complement hagués estat un substantiu, «especialitzada *en* el tractament». Però si es volia utilitzar un infinitiu, una preferència absolutament lícita, calia substituir *en* per *a*: «especialitzada *a* tractar». Resulta evident que a les escoles no s'insisteix prou en aquest tema, a la vista de la freqüència amb què s'observa que no es té en compte la normativa, altrament prou clara i que només cal recordar.

Una altra preposició que s'usa indegudament, per calc injustificat del sistema castellà, és *per* en expressions temporals. És absolutament inconvenient dir *pel* matí, per exemple, com hem sentit que diu algun locutor i com per dissort també diu molta gent influïda per tants anys de supeditació lingüística, gent que no té gens de cura a parlar bé. La dicció bona és amb la preposició *a*: al matí, al migdia, a la tarda, al vespre, a la nit. És indispensable que les veus que ens arriben per les ones prescindixin definitivament de la preposició *per* (intrusa i perturbadora), a l'hora d'expressar les idees de temps que hem assenyalat.

Com se li pot acudir a un locutor de dir això que vaig sentir un vespre: «Senyora, *li* molesta que fumi?» *Li* és estrictament un pronom datiu singular de tercera persona, tant masculí com femení. Si, en lloc del verb *molestar*, que és un verb transitiu i que, doncs, necessita un complement directe, la frase hagués estat feta amb un verb intransitiu, per exemple *convenir*, que admet solament un complement indirecte, la frase hauria

estat impecable: «Senyora, *li* convé que jo no fumi?» Però, amb el verb *molestar*, l'únic pronom possible és l'acusatiu (no el datiu) femení singular, *la*: «Senyora, la molesta que fumi? És cert que si, en lloc d'un pronom feble, usem un pronom fort, encara que sigui igualment complement directe, serà introduït per la preposició *a*: molesta *a* vostè? Vet ací una regla que cal saber i recordar: que el complement directe s'introdueix excepcionalment amb la preposició *a* quan aquest complement és un pronom personal fort, com ho és *vostè*, en aquest cas.

Amb un *lis* també seria per partir-se de riure si no fos que fa plorar que en sàpiga tan poc la gent que parla en públic, que és la gent que n'hauria de saber més que els que escolten o, si més no, tant com els que escolten.

En aquests pocs dies que he pres nota de les irregularitats observades, *lis* ha sortit dues vegades. Primer, a la frase «donant-*lis* suport» que volia dir 'donant suport *a ells* (o *a elles*)'. Això és un senyal de maldestresa a l'hora d'utilitzar el pronom feble corresponent a un datiu plural, tant se val masculí com femení. Ja sé que els pronoms febles costen de pair, perquè són una mica indigestos, per poc o molt complicats. Però qualsevol locutor de qualsevol emissora catalana els hauria de saber manejar amb desimboltura. En aquest cas, cal començar per saber això tan fàcil: que no hi ha cap pronom de cap mena que sigui *lis*. Si tan prim miràvem, trobaríem *lis* per nom d'una herba originària de l'Amèrica Central; però és un nom substantiu, no un pronom. El pronom masculí o femení plural de tercera persona, que és el que convé a aquesta frase, és *los*: donant-*los* suport.

L'altra barrabassada d'aquesta naturalesa va ser oferta pel monumental «respondre-*lis*». És el mateix cas esmentat abans, amb la sola diferència que el pronom va darrere un verb acabat en vocal que no és una *u* i, en aquesta

ocasió, el pronom pren la forma que en diem reduïda, amb la sola finalitat de facilitar-ne la pronunciació: 'ls. Doncs, «respondre'ls».

I anirem per l'últim disbarat anotat, que és una vil traducció literal, paraula per paraula, d'un grup de dos mots que constitueix una locució adverbial. La llengua és plena (les llengües són plenes) d'aquestes locucions: a repèl, amb prou feines, d'amagat, pel cap baix, i tantes altres. Presa cada una com un tot, té una correspondència a altres llengües, però no suporta una traducció paraula per paraula.

No és possible, doncs, que una traducció mot a mot tingui cap sentit. Quan es fa una traducció així és que s'ha perdut la noció del llenguatge, que es va a la deriva per haver perdut el

nord. El locutor va dir ni més ni menys que «quant abans», una expressió que no suporta una anàlisi gramatical de cap mena, cosa que ja significa que és un esguerro. Ho és perquè s'han traduït unes paraules castellanes, «cuanto antes», però no s'ha traduït al català el significat conjunt d'aquell grup. Si s'hagués volgut traslladar el sentit de la locució s'hauria pogut dir, per exemple, com més aviat millor, o tan aviat com es pugui. O qualsevol altra combinació que en català tingués el mateix valor que l'expressió castellana. Un calc mal fet així recorda allò que vaig explicar del «se lo hace» per equivalent de «sofà» (s'ho fa). I no crec que els locutors hagin de fer broma amb el llenguatge com en feia el *Papitu* d'abans de la guerra.»

Parlar amb propietat

Parlis com parlis, sigui com sigui el teu negoci, el més important és que algú t'escolti. A "la Caixa", més de 25.000 persones t'escolten, t'entenen i treballen a prop teu per a oferir-te la millor solució pel teu negoci.

Parlem?

 "la Caixa"

www.laCaixa.es